

HZ YUNUS KISSASINDA İŞARİ ANLAMLAR

REFERRED MEANINGS IN HZ JONAH'S TALE

Dr. Osman KABAĞÇILI

Emrullah Efendi İklögretim Okulu

doktorosman@mynet.com

ÖZ

Hz Yunus soy olarak Hz İbrahim'e dayanır. Allah tarafından şimdiki Musul bölgesinde bulunan Ninova şehrine peygamber olarak gönderildi. Halkını uyarmasına rağmen iman etmediler. O da kavmine kızıp onların aleyhinde beddua ederek aralarından ayrıldı.

Tebliğde kızmak doğru bir davranış değildir. Tebliğ ve eğitim görevi yerine getirilirken sabırlı olunmalıdır. Eğer sinir ile hareket edilirse hata yapılma ihtimali yüksektir. Araştırmalara göre eğitimde şiddet uygulamak olumlu sonuçlar doğurmaz.

İnsanlar en zor şartlarda dahi ümitsizliğe kapılmayarak Allah'a sığınmalıdır. Dua edilirken samimi olunmalıdır.

Kur'an kıssaları işari anlamlar açısından değerlendirilmelidir. Eğer işari anlamlar açısından değerlendirilirse birçok ufuk açıcı yönler açığa çıkar. Kur'an kıssaları gerektiğinde sembolizm açısından da değerlendirilmelidir. Kıssaların sembolizm açısından değerlendirilmesi bazı yönlerden kıssaların anlaşılmasını kolaylaştırır.

Anahtar Kelimeler: Yunus, kıssa, eğitim, işari anlam, sembolik anlam, dua.

ABSTRACT

Jonah is of Abraham's anasry. He was sent as a prophet to the city Nineveh in the recion of Mosul. Although he warned his nation many times, they didn't belive in God. Therefore he got angry to his nation, he cursed and left them.

In notification, getting angry is not a good behaior. During this education period, people should be patient. If someone behaves with anger a high probability of making mistakes will ocur. According to studies, showing harsness in education don't come out positive results.

Even in the difficult conditions, humans should take shelter in God without losing their hopes. The sincere prayers are never turned back.

The tales In Qur'an should be evaluated according to their referred meanings. If the evaluatin of referred meanings is done, a lot of perspectives that will enlighten our lives can be achieved.

Moreover, the tales In Qur'an can also be evaluated in a symbolic perspective when needed. This symbolic evaluation will enable us to understand the tales easily.

Key Words: Jonah, tale, education, referred meaning, symbolic evaluation, prayer

I- Giriş

1- Makalenin Kapsamı ve amacı:

Kur'an kıssaları içinde yorumlanması gereken en önemli kıssalardan biri hiç şüphesiz Hz Yunus kıssasıdır. Bu kıssa dikkatli bir şekilde incelendiğinde birçok konuya ışık tuttuğu görülmektedir.

Bu çalışmamızda Hz Yunus kıssasını aşağıda belirtilen hususlar açısından değerlendireceğim. a- Hz Yunus'un peygamber olarak gönderilmesi,¹ b- Bu görevi yüklenmekten kızıarak kaçması,² c- Hz Yunus'un kavminin son anda tövbe edip iman ederek helak olmaktan kurtulması,³ d- Hz Yunus'un denize atılması ve balık tarafından yutulup korunması,⁴ e- Hz Yunus'un balığın karnında dua etmesi ve duasının kabul olması,⁵ f- Hz Yunus kıssasının sembolizm açısından değerlendirilmesi.

2- Hz Yunus'un Hayatı

Hz Yunus (a.s)'ın adı, Kur'ân'ın çeşitli yerlerinde geçmekle beraber, Kur'ân'daki sûrelerden birine isim olarak da verilmiştir. Kur'an'ın onuncu sûresinin adı Yunus sûresidir.

Hz Yunus'un soyu Hz Yakup 'a ve onun vasıtasıyla da İbrahim (a.s)'a dayanmaktadır.⁶ Hz. Yunus'un Yakup (a.s)'ın torunlarından olduğu Kur'ân'da bildirilmiştir.⁷ Nisa süresi 163. ayette ifade edildiği gibi Hz. İsa, Hz. Eyüp, Hz. Harun ve Hz. Süleyman da Hz. Yunus ile aynı soydandır. Yani, Hz. Yakup'un torunlarındandır.

Hz. Yunus'un nüfusu yüz bini aşkın bir şehrin halkına uyarıcı ve tevhide çağırıcı bir peygamber olarak gönderildiği Kur'an'da açıklanır. **"Ve onu yüz bin insana, ya da daha fazla olanlara peygamber gönderdik"** ⁸ O'nun peygamber olarak gönderildiği bu yerin Ninova şehri olduğu nakledilmiştir. Ninova şehri, Dicle nehrinin kıyısında, şimdiki Musul'un yerinde bulunmaktaydı. Yüce Allah'ın varlığına ve birbirine inanmalarını emretmek üzere

¹ Doğrusu Yunus da gönderilen peygamberlerdendi. 37/139.

² Hani o yüklü bir gemiye binip kaçmıştı. 37/10. "Zünnûn'u da (Yunus'u da zikret). O öfkeli bir halde geçip gitmişti; bizim kendisini asla sıkıştırmayacağımızı zannetmişti." Enbiya 21/87.

³ Sonunda ona iman ettiler. Biz de onları bir süreye kadar yaşattık. 37/148. "Yunus'un kavmi müstesna, (halkını yok ettiğimiz ülkelerden) herhangi bir ülke halkı, keşke (kendilerine azap gelmeden) iman etse de bu imanları kendilerine fayda verseydi! Yunus'un kavmi iman edince, kendilerinden dünya hayatındaki rüsvaylık azabını kaldırdık ve onları bir süre (dünya nimetlerinden) faydalandırdık." Yunus 10/98.

⁴ Onu bir balık yuttu da kendi kendini kınayıp duruyordu. 37/142 Eğer tespih edenlerden olmasaydı yeniden dirilecekleri güne kadar onun karnında kalırdı. 37/143-144 Bizde onu hasta olduğu halde hemen sahile attık ve üzerine gölge yapması için kabak türünden bir ağaç bitirdik. 37/145-146.

⁵ Sen Rabbinin hükmü gelinceye kadar sabret; balık sahibi (Yunus) gibi olma o pek üzgün olarak Rabbine niyaz etmişti. 29/48.

⁶ İbn Sa'd Ebu Abdullah Muhammed, Tabakatü'l-Kübra, Tahkik, İhsan Abbas, Beyrut 1968, I, 55.

⁷ Nisâ, 4/163 "Nûh'a ve ondan sonra gelen peygamberlere vahyettiğimiz gibi, sana da vahyettik. Nitekim İbrâhîm'e, İsmail'e, İshâk'a, Yakub'a, torunlarına, İsa'ya, Eyyûb'a, Yûnus'a, Harûn'a, Süleyman'a da vahyettiğimiz ve Davud'a da Zebûr'u vermiştik."

⁸ Saffat, 37/147.

kendilerine peygamber olarak Hz Yunus gönderilmiştir.⁹

Hz Yunus (a.s) milletini otuz üç yıl Allah'a iman etmeye davet etti, tebliğde bulundu ve peygamberlik vazifesini yerine getirdi. Ancak sadece iki kişi ona iman etti.¹⁰ Allah'ın müsaadesi olmadan Hz Yunus'un hakkın emrinin kabullenilmemesine kızarak ayrılmaya kalkışması, iyi netice vermez. Ninova'dan ayrılmak için bir gemiye biner. Ancak geminin batma tehlikesi geçirmesi üzerine gemidekilerden kimin atılacağını tespit için kura çekilir ve kura Hz Yunus'a isabet eder.¹¹ Bu durum Kur'an'da şöyle haber verilir: "**Gemide onlarla karşılıklı kura çektiler de yenilenlerden oldu.**"¹²

Hz Yunus'u denize atarlar ve onu bir balık yutar. Ancak gücü her şeye yeten Yüce Allah, balığın karnındaki Hz Yunus'u öldürmez. Bir süre sonra balık onu sahile bırakır.¹³ Onun kurtuluşu ve daha sonraki hali Kur'an'da şöyle haber verilir: "**Ama balığın karnında bizi andı, tesbih etti, biz de onu hasta bir halde ağaçsız, boş bir yere attık ve üzerine (gölge yapması için) kabak türünden bir ağaç bitirdik.**"¹⁴

Hz Yunus kıssasında geçen olayları değerlendiren müfessirler itikat, tasavvuf ve ahlaka dair konulara yönelik farklı yorumlara ulaşmışlardır. Hz Yunus kıssasını bu makalemizde bu konular çerçevesinde değerlendirerek bazı sonuçlar çıkarmaya çalışacağız.

II- Hz Yunus Kıssasının İçerik Yönünden Değerlendirilmesi:

1- Hz Yunus'un Peygamber Olarak Gönderilmesi:

Hz. Yunus Kıssasında onun peygamber olarak gönderilmesi anında görevi yüklenmek istememesi müfessirlerin üzerinde durduğu bir husustur. Bu davranış kelam konularından irade açısından ve tasavvuftaki teslimiyet açısından irdelenmektedir.¹⁵

Hz Yunus peygamberliğin sorumluluğunu ve zorluğunu bilmesi sebebiyle bu görevi yüklenmek istememiştir. Ancak bir peygamberin görevi yüklenmeme gibi bir özgürlüğün olup olmaması tartışmalara yol açmıştır. Bu sebeple kıssada anlatılan bu düşünce gerçeği yansıtmayabilir. Zaten ayetlerde geçmemektedir. Bu ifadelerin doğru olabileceğini düşünenler, yumuşak ifadeler ile mazeret üretmeye gayret eder. Kuşeyri Hz Yunus'un peygamber gönderilmesiyle ilgili, onun peygamber olarak gönderilmeden önce bu görevden

⁹ Ebu Cafer et-Taberî, Muhammed b. Cerir b. Yezid, **Tarihu'r-Rusul ve'l Mülük**, Darut'Turas Beyrut 1387, II, 11.

¹⁰ İbn Esir, İzzü'd-Din, Ebu'l-Hasan Ali b. Kerem, **el-Kami'l-Fi't-Tarih**, Tahkik Ömer İbn Abdi's-Selam, Daru'l-Kitabi'l-Arabî, Beyrut 1997, I, 329.

¹¹ Taberî, a.g.e, II, 12.

¹² Saffat, 37/141.

¹³ Taberî, a.g.e, II, 12.

¹⁴ Saffat, 37/145, 146.

¹⁵ Bkz. Razi, Fahrüddin, Ebu Abdullah Muhammed b. Ömer b. Hasan b. Hüseyin et-Teyemî, **Mefatihü'l-Gayb**, Daru İhyai Türesi'l-Arabî, Beyrut 1420.

muaf tutulmayı istediğini fakat kabul edilmediğini belirtir.¹⁶ Bu görevden kaçınmasının sebebi olarak ise risaleti yüklenmenin sıkıntılarını bilmesini gösterir. Ona göre Hz Yunus burada külli iradeye teslimiyetini ortaya koymalıydı.¹⁷ Zira nübüvvet, risalet ve velayetin kulun isteğiyle gerçekleşmez. Hz Yunus'un bedduası kabul edilmezken kavminin son andaki tövbesinin kabul edilmesi bu konuya işaret eder. Hz Yunus peygamberin kavmine inkârlarına rağmen azabın gelmemesi Allah'ın takdirinin kulun isteği yönünde olmadığını ortaya koymak içindir. Yani kişinin velayete ulaşması Allah'ın takdiriyledir. Yoksa kulun gayretiyle elde edilmez. Bu sebeple sülûk ehli hal ve makamlarında ilerlerken bazı tökezlemeler söz konusu olduğunda yeise kapılmamalı ve Allah'a olan teveccühünü zayıflatmamalıdır. Geçmiş güzel amellerini hatırlamalı ve Allah'ın kapısını çalmaya devam etmelidir. Zira Allah kulunu koruması altında tutmaktadır. Üstelik gerçek sevgi gazap ve uzaklık halinde ortaya çıkar.¹⁸ Bu öneri, dinini yaşamak isteyen tüm inananlar için geçerliliği olan bir tavsiyedir.

Yunus kıssası bize gösteriyor ki risalet gibi bir makama kul çalışma ile ulaşamadığı gibi bu görevden kaçması da söz konusu değildir. Aynı durum velayet makamları için de geçerlidir. Kul kendi gayretiyle velayet makamına ulaşamaz.

2- Hz Yunus'un Kavminin Tebliği Kabul Etmemeleri Sebebiyle Kavmine Kızarak Kaçması:

Müfessirler Hz Yunus'un kavmine tebliği kabul etmemeleri sebebiyle kızmasını farklı boyutlarda değerlendirmektedir.

Hz Yunus'un kızması üzerinde tartışmaların olduğu bir konudur. Buradaki sorun Yunus'un kime kızdığıdır. Üç görüş üzerinde durulur. a- Tebliği kabul etmemeleri sebebiyle kavmine kızması b- Nefsine kızması c- Allah'a kızması. Ancak bu son görüşün tefsirlere girmesi bile yanlıştır. Allah'a kızmak ona düşmanlığı gerektirir ki bu küfre kadar uzanır. Bir peygamber için böyle bir şey düşünülemez.¹⁹ Hiç şüphesiz onun kızması Hakkın hatırının çiğnenmesinden kaynaklanmaktadır.

Hz Yunus peygamberin izinsiz olarak görev mahallini terk etmesi de peygamberlerin ismet sıfatı açısından değerlendirilir. Bazıları bu davranışı cezalandırılmayı gerektiren bir durum olarak değerlendirirken, bazıları da Allah'ın onu bu davranışı sebebiyle kınayacağını

¹⁶ Kuşeyri ,Abdu'l-Kerim b. Hevazin b. Abdi'l-Melik, **Letafu'l-İşarat**, Heyetü'l-Amme Mısır, trs. III, 241; Kurtubî, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed b.Ebu Bekr, **el-Cami Li Akâmi'l-Kur'an**, Daru'l-Kütübi'l-Mısriyye, Kahire 1964, XI, 329.

¹⁷ Kuşeyri, a.g.e, II, 518.

¹⁸ İbn Uceybe, Ebu 'l-Abbas Ahmed b. Muhammed, **el- Bahru'l- Medid Fî Tefsiri Kur'ani'l-Mecid**, Kahire 1419, IV, 620.

¹⁹ Seâlebî, Ebu Zeyd Abdurrahman b. Muhammed b. Mahluf, **el-Cevahiru'l-Hisan Fî Tefsiri'l-Kur'an**, Daru İhyai Tûrasi'l-Arabî, Beyrut 1418, IV, 97; Maverdî, Ebu'l-Hasan b Ali b. Muhammed b. Muhammed Habibu'l-Basrî, el-Bağdadî, **en-Nüketü ve'l-Uyun**, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, III, 465; Razî, a.g.e, XXII, 179.

düşünmeyerek aceleci davrandığını belirtir. Bu kıssada Yunus'un günah işlediğine delil olmadığı vurgulanır.²⁰

Kuşeyri, Enbiya süresi 21/87. ayetin yorumunda Hz. Yunus'un kızgınlığının sebebi olarak Allah'a imana davet ettiği kavminin icabet etmemesini görmektedir. Bundan başka kızgınlığın sebebini nefesine kızmak olarak değerlendirip, bunun da arzulara şiddetli bir muhalefet olduğunu belirterek Hz Yunus'un kızmasına hoşgörü açısından farklı bir boyut katar.²¹

Hz. Yunus'un davranışı Hz peygambere sabır konusunda örnek olarak sunulmaktadır. Ondan peygamberlik görevini ifa ederken Yunus gibi aceleci davranmayıp sabırla hareket etmesi istenmektedir.²² Dolayısıyla dini tebliğ görevini yüklenenlerin de sabırlı olması, aceleci davranmamaları gerektiğine bu konuda işaret edilmektedir. Bu ayette tebliğ görevini yapanlar için bir teselli olduğu gibi insanları hidayete sevk etmede hırs sahibi olanlara terbiye söz konusudur. Çünkü insanları hidayete sevk etmede hırs sahibi olmak Allah'ın hikmetine uygun düşmez.²³ Bu durum Kur'an'da şöyle ifade edilir. **“Rabbin dileyseydi insanları tek bir ümmet yapardı. Oysa onlar farklılıklarını sürdürmektedir.”**²⁴ Tebliğ görevini yerine getirenler asla hırslı olmamalıdır. Allah'ın peygamberlerine nasıl muamele ettiğini iyi anlamalıdır. Allah dileyseydi bütün kullarını imana sokardı. Bunun anlamı imana girmek Allah'ın emriyle olur. Diğer bir görüşe göre hidayet Allah'ın yardımıyla olur. Başka bir görüşe göre ise Allah'ın hidayeti bildirmesiyledir.²⁵

Burada ahlaki öğretinin geliştirilmesinde kişilerin sergilediği olumsuz davranışların incelenerek erdemli davranışların geliştirilebileceğine de işaret vardır. Yani olumsuzdan olumluya bir geçiş vardır. Hz Yunus'un kızması olumsuz bir örnek olarak sunulurken Hz Muhammed'in kızmaması olumlu bir örnek olarak arz edilir. Allah, Hz Muhammed'in tebliğ görevini yerine getirirken kızmadan, hoşgörü ile davrandığını şöyle belirtir: **“O vakit Allah'tan bir rahmet ile onlara yumuşak davrandın! Şayet sen kaba, katı yürekli olsaydın hiç şüphesiz etrafından dağılıp giderlerdi.”**²⁶

Kıssanın bu bölümü kızgınlık ile yapılan davranışların olumlu sonuçlar doğurmadığını ve kişiyi yanlış sevk ettiğini ortaya koymaktadır. Bu sebeple hangi görev yapılırsa yapılsın

²⁰ Seâlebî, a.g.e, IV, 98; Razi, a.g.e, XXVI, 356; XXII, 179; İbn Mekkî, Ebu Muhammed Mekkî b. Ebi Talib, **el-Hidaye ila Bulûgu'n-Nihaye Fi İlmi Meani'l-Kur'an**, Camiatü'ş-Şarika 2008, VII, 4821.

²¹ Kuşeyri, a.g.e, II, 548; Seâlebî, a.g.e, IV, 97.

²² Kuşeyri, a.g.e, III, 623.

²³ İbn Uceybe, a.g.e, II,500.

²⁴ Hud, 11/118.

²⁵ Maverdî, a.g.e, II, 452.

²⁶ Âli İmran, 3/159.

sinir ile hareket etmekten kaçınılmalıdır. Anne babalar çocuklarını eğitirken sinirlenerek onlara vurmaya kalkışmamalıdır. Öğretmenler çocukları eğitirken onlardan gördükleri olumsuz davranışlar sebebiyle onları sinir ile cezalandırmaya yönelmemelidir. Çünkü iyi bir öğretmen sakin, telaşlanmaz, sinirlenmez. Her zaman soğukkanlıdır ve aşırı duygularını göstermez.²⁷ Yapılan araştırmalarda öğretmenlerin disiplin amaçlı olarak öğrencileri müdüre gönderme, ekstra ödev verme gibi stratejilerin iyi sonuç vermediği bunun yerine bire bir görüşme, konuyu beraber tartışma gibi yöntemlerin etkili olduğu belirtilmiştir.²⁸ Öğretmenlerin, öğrencilerin onların istedikleri gibi davranmalarını sağlamak için güç kullanmaları, korkutmaları, bağırma, üzerine yürüme, iteleme, dayak, tehdit, azarlama, zorlama, baskı kurma gibi sert cezalandırma yöntemlerinin kullanılması işe yarar çözüm değildir. Sadece geçici çözümlerdir. Bu tür yaklaşımlar öğretmenle-öğrenci arasındaki iletişimi koparır.²⁹

Hz Yunus'un bu davranışları işari tefsirlerde tasavvufi hal ve makamlardan kabz, bast³⁰ ve rıza³¹ açısından da değerlendirilmektedir. Kuşeyri bu durumu şöyle açıklar: "Onu balığın karnında sıkamayacağımızı zannetti" halbuki Allah şöyle buyurur: "**Allah kulu denediğinde rızkını daraltır.**"³² Bursevi de Yunus'un kavmine kızmasını tasavvufi hallerden kabz ve bast halleri açısından yorumlamaktadır.³³ Hz Yunus peygamberliğin sorumluluğu altında iyice daralır, kavmine tebliği ulaştıramamanın sıkıntısını gönlünün derinliklerinde hisseder. Hakkın hatırının çiğnenmesine gönlü razı olmaz. Bu sebeple bir peygambere yakışmayan düşüncelere kapılır. Bu durum tasavvufi hallerden inbisat halinde Allah'ın sıfatlarını takdir etmedeki noksanlıktan kaynaklanır. Zira Hz Yunus'un Allah'ın onu balığın karnında sıkamayacağını düşünmesi ancak inbisat halinde mümkündür. Dolayısıyla bu da

²⁷ Gordon, Thomas, **Etkili Öğretmenlik Eğitimi**, (Çeviri, E. Aksay) 11. Basım 2001, s. 19.

²⁸ Bkz. Sadık Fatma, **Öğrencilerin istenmeyen davranışları ve bu davranışla baş edilme stratejilerinin, öğretmen, öğrenci ve veli görüşlerine göre incelenmesi ve güvengen disiplin modeli temele alınarak uygulanan eğitim programının öğretmenlerin baş etme stratejilerine etkisi**, Basılmamış doktora tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana 2006. S. 42.

²⁹ Sadık, a.g.e, s. 44.

³⁰ Kabz, cezayı gerektiren manevi bir durumun kalpte belirmesiyle meydana gelir. Mükafat ümidiyle sâlikin gönlünde meydana gelen ferahlık da bastır. Kabz hicap halindeki kalplerin tutulgan oluşundan, bastta keşf halindeki kalplerin açılmasından ibarettir. Havf ve recanın ileri derecesine ve içinde bulunulan ana ait olanına kabz ve bast denir. Kabz gelecek zamanda değil, şimdiki zamanda halde hasıl olan bir mana ile ilgilidir. Bast da öyledir. Kabz ve bast sahibi içinde bulunduğu zamanda onu galebe ve hükmü altında tutan varit sebebiyle vaktinin esiridir. Herevî, a.g.e, s. 96; **Menâzili's-Sâirin**; İbn Manzur, **Lisanu'l-Arab**, VII, 260, 213; İsfahânî, **Müfredat**, s. 46, 390; Geniş bilgi için bkz. Kabakçılı, Osman, **Yöntem ve İçerik Açısından Kuşeyri'nin Letaifu'l-İşarat'ı**, Basılmamış doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir 2002, 237 vd.

³¹ Hoşnutluk, beğenmek, izin, müsaade ve boyun eğmek demektir. İlahi hüküm karşısında kulun itirazsız boyun eğmesidir. (İbn Manzur, a.g.e, XIV, 323; İsfahânî, a.g.e, s. 192; Cürcanî, **Tarifât**, s. 75.) Rıza tasavvuf ehli tarafından farklı şekillerde tarif edilmiştir. Cüneyd'e göre rıza iradeyi ortadan kaldırmaktır. El-Kannâd'a göre ise kaderin acı tecellileri karşısında kalbin huzûr ve sükûn halinde olmasıdır. İbn Ata'ya göre ise Hakk'ın ezeli tercihini gören sâlikin onun kendisi hakkındaki tercihinin kendisi için yaptığı tercihten daha iyi olduğunu kavrayarak kızmayı ve şikayeti bırakmasıdır. (Kelabâzî, **Taarruf**, s. 121; İmadü'd-Din el-Emevî, **Hayatü'l-Kulüb**, s. 231.) Geniş bilgi için bkz. Kabakçılı, a.g.e, 223 vd.

³² Fecr, 89/16.

³³ Bursevi, İsmail Hakkı b. Mustafa, **Ruhu'l-Beyan**, Daru'l-Fikr, Beyrut rs. IV, 82.

kulun müşahedededen³⁴ perdelenmesidir.³⁵ Bursevi Tevilat'ün-Necmiyeden³⁶ nakil ile kabz halindeki perdelenmeye (hucbete) şöyle işaret eder: İnsan kızdığında aklı karışır. İmandan kaynaklanan feraset nuru perdelenerek Allah hakkında yüceliğine layık olmayan bazı zanlara kapılır. Bu durum peygamberler için dahi geçerlidir. Ancak Hz Muhammed (sav) temkin halini³⁷ kaybetmediği için kızgınlık halinde de rıza halinde de haktan başka bir şey söylememiştir.³⁸ Bu düşünce ile olsa gerek, bazı peygamberler ulülazm peygamber olarak kabul edilir.³⁹ Kuşeyrî, Hz Yunus'un kavminin inkârını sabırla karşılaması ve Allah'ın hükmünü icra etmesine rıza ile karşılık vermesi gerektiğini vurgular.⁴⁰

Hz Yunus'un kızıp görevinden kaçmasının açıklanmasında İbni Arabi hucbet konusuna değinir ve Allah'ın hükmünü icra etmesi konusunda olaylara tasavvufi hallerden müşahede gözüyle bakılması gerektiğini belirtir. Mutlu olanın mutluluğu, günahkârın günahı, helak olanların helaki, kurtulanların kurtulması konusunda olaylara müşahede gözüyle bakıp, olayın arka planı görülmeli ve sabırlı davranılmalıdır.⁴¹ Allah'ın hükmünü icra etmesi külli iradeye teslimiyet ile müşahede edilmelidir.

3- Hz Yunus'un Kavminin Son Anda Tövbe Edip İman Ederek Helak Olmaktan Kurtulması:

Hz Yunus'un beddua etmesine rağmen duasının kabul olmaması⁴² hatta kavmi helak olmak üzere iken affedilmesi kelim konularından yeis halindeki imanın kabul olup olmadığı konusuna ışık tutmaktadır. Firavun'un son andaki imanı kabul edilmezken Yunus'un kavminin duasının kabul edilmesi üzerinde durulur. Son andaki imanın kabul edilmediğini iddia edenler, onların tövbesinin daha önce olduğunu belirtir.⁴³ Bursevi de Hz Yunus kavminin tövbesinin yeis halinden önce gerçekleştiğini, bu sebeple onların iman ve dualarının

³⁴ Müşahede sözlükte görme, görmedeki perdenin açılması, temâşâ ve seyretme anlamına gelir. (İbn Manzur, a.g.e, III, 239; Fîrûzâbâdî, **Kamusu'l-Muhit**, I, 316) Terim olarak ise herhangi bir şüphe bahis konusu olmadan, Hakk'ın kulun kalbinde huzurudur. Yani Hakk'ın kalpte hazır olmasıdır. Müşahede sahibi kendi zatını ortadan kaldırmış, marifeti onu mahv haline geçirmiştir. (Hucvirî, a.g.e, s. 474); Müşahede konusunda daha fazla bilgi için bkz. Kabakçılı, a.g.e, s. 173 vd.

³⁵ Kuşeyri, a.g.e, II, 518.

³⁶ (Şeyh Necmüddin Te'vilatü'n-Necmiye yazarı) Bursevi güvenilir bir muhakkik alim olduğunu belirtir. Bkz Bursevi, a.g.e, V, 516.

³⁷ Temkin sağlama, istikrar bulma anlamlarına gelirken, (İsfahanî, a.g.e, s. 471.) telvin boyama renklilik anlamına gelir. (İsfahanî, a.g.e, s. 457.) Tasavvufta telvin: talep ve istikamet yolunu araştırma makamıdır. Temkin ise istikamet üzere karar kılma ve iyice yerleşme makamıdır. Kul yolda olduğu sürece, birinden diğerine geçtiğinden telvin ehlidir. Hakk'a erince temkin ehli olur. (Kuşeyrî, **Risale**, s. 211.)

Bu konunun klasik tasavvuf eserlerinde en geniş olarak açıklandığı yer, Kuşeyri'nin Risalesidir.

³⁸ Bursevi, a.g.e, V, 516.

³⁹ Ulülazm peygamberler (Hz Nuh, Hz Hud, Hz İbrahim, Hz Muhammed) için bkz. Bursevi, a.g.e, IV, 82. Hazin, a.g.e, III, 241; bkz. Ahkaf, 46/ 35.

⁴⁰ Kuşeyrî, a.g.e, III, 623.

⁴¹ İbn Arabi, , Muhyiddin, **Tefsiru Kur'an'ı Kerim** , Daru Yakazati'l-Arabiyye, Beyrut 1968, II, 688.

⁴² Yunusun kavmine beddua etmesi Kur'an'da ifade edilmemektedir.

⁴³ Yunus/98; Şevkânî, a.g.e, II, 539; Semerkandî, a.g.e, II, 133; Maverdî, a.g.e, II, 451.

kurtuluşlarına fayda verdiğini belirterek klasik düşüncüyü ortaya koyar.⁴⁴

Allah'ın hangi kulunun imanını kabul edeceğini kesin çizgiler ile belirlemeye gerek yoktur. Bu durum tamamen Allah'ın tasarrufuna aittir. Zira Allah Firavun'un son andaki tövbesini kabul etmezken Hz Yunus kavminin tövbesini kabul etmiştir.

Hız Yunus'un bedduasının kabul olmayıp kavminin duasının kabul olması kimin duasının kabul olacağını bilinmemesi konusuna da ışık tutar. Çünkü kimin duasının ne zaman kabul olacağı gizlidir. Bu sebeple Hz Yunus kavminin son anda helak olmaktan kurtulması, bizlere kişinin imanını ve Allah'ı idrakini güçlendirmeye zaman kaybetmeden önem vermesi gerektiğini hatırlatır. Zira kulun tövbesinin ne zaman kabul edileceği bilinmez. Bunu gerçekleştirmenin yolu da ehli yakîn ile sohbet ederek, eğer onlara ulaşılmadıysa kitaplarını okuyarak, hayat hikâyelerini ve haberlerini öğrenip üzerlerinde düşünüp ibret alarak, Allah'a itaati çoğaltarak, Allah'a olan muhtaçlığı hissederek ve alçak gönüllülüğe sarılarak gerçekleşir.⁴⁵

Hız Yunus'un bedduasına rağmen Allah'ın onları affetmesi Allah'ın hoşgörüsüne işaret etmektedir. Aynı zamanda asi de olsalar Allah'ın kullarına şefkat ile yaklaşmaya teşviktir.⁴⁶ Kuşeyri bu konuda şöyle bir kıssa anlatır: Allah Hz Yunus'a felaketten kurtulduktan sonra bir çömlekçiye bir yıl boyunca yaptığı bütün çömlekleri kırmasını emretmesini bildirir. Yunus da "bir yıl boyunca yapılan bir işin yok edilmesini nasıl emredebim?" diye karşılık verir. Bunun üzerine Allah Yunus'a "yaratmadığın halde çömlekçinin çömleklerini kırmasına gönlün razı olmazken Benden yarattığım yüz bin kişiyi helak etmemi nasıl istersin?" diye vahyeder.⁴⁷

4- Hz Yunus'un Denize Atılması ve Balık Tarafından Yutulup Korunması:⁴⁸

Bursevî Hz Yunus'un denize atılması ve balık tarafından yutulmasının sebebi olarak izinsiz görevini terk etmesini gösterir ve şu açıklamayı yapar: Hz Yunus (a.s) kavminin inanmamasına kızarak Allah'ın izni olmaksızın içlerinden ayrılır ve bir gemiye biner. Allah'ın izni olmaksızın, Allah onu kuşatmış olduğu halde kul nasıl kaçabilir? Nereye kaçar? Bir köle bile kaçtığı zaman dönene kadar kıldığı farz ve nafil namazları kabul edilmeyerek yaptığından sorumlu tutulurken, mertebe bakımından en üst makamda olanların yaptıkları

⁴⁴ Bursevi, a.g.e, IV, 83.

⁴⁵ İbn Uceybe, a.g.e, II, 499.

⁴⁶ İbn Uceybe, a.g.e, IV, 621.

⁴⁷ Kuşeyri, a.g.e, III, 242; İbn Uceybe a.g.e., IV, 621.

⁴⁸ *Onu bir balık yuttu da kendi kendini kınayıp duruyordu.* 37/142; *Eğer tespih edenlerden olmasaydı yeniden dirilecekleri güne kadar onun karnında kalırdı.* 37/143-144; *Bizde onu hasta olduğu halde hemen sahile attık ve üzerine gölge yapması için kabak türünden bir ağaç bitirdik.* 37/145-146.

hatalardan sorumlu olmaması hiç mümkün müdür?⁴⁹ Hz Yunus (a.s) gemiye bindiğinde karşılaşılan sorun sebebiyle yaptığı hatanın farkına varır ve gemi sahiplerine onu aralarından atmadıkları sürece gemilerinin düzgün yol alamayacağını söyler. İnanmıyorlarsa kura çekmelerini söyler. Kura üç kez ardı ardına Hz Yunus'a çıkar.⁵⁰ Hz Yunus geminin kıyısına gelir ve kendini denize bırakır.⁵¹

Hz Yunus gemide iken yaşanan olayları müşahede edince yaptığı hatanın farkına varır. Gemide yaşananlar tasavvuftaki havf (korku) halini yaşamasına sebep olur. Hz Yunus'un kendini denize bırakması ise onun teslimiyetini ortaya koyar. Balığın karnındaki hali ise dünyadan soyutlanmanın son noktasını akla getirmektedir.

Baklî de Hz Yunus'un balığın karnına girmesini Hz Peygamber'in miraç mucizesine benzeterek onun balığın karnında mükâşefe ve müşahedenin son noktasına ulaştığını belirtir. Bu durumun Hz Yunus için bir miraç ve kurbet olduğunu vurgular. Onun burada hissettikleri ve gördükleri sebebiyle bulunduğu halde tevhide ifade ederek "Senden başka ilah yoktur. Sen yücesin" dediğini belirterek⁵² fenafillaha yakın açıklamalarda bulunur.

Hz Yunus kıssasının bu bölümü akıl ve hayalin üzerinde bir boyut alması sebebiyle bazı müfessirler tarafından sembolik anlamlar ile de açıklanmaktadır.

5- Hz Yunus'un Balığın Karnında Dua Etmesi ve Duasının Kabul Olması:⁵³

Hz Yunus peygamberin balığın karnındaki hali, dünyadan soyutlanmanın son noktasıdır. Tüm yaratıklardan ümidin kesildiği andır. Allah'tan başka sığınılacak bir makamın olmadığı bir durumdur. Hz İbrahim'in mancınığın ucundaki hali gibidir. Bulunulan bu sıkıntılı halde Hz İbrahim'in Allah'a yönelmesi gibi Hz Yunus da Allah'a yönelir. Böyle bir yöneliş de karşılıksız bırakılmayarak, Allah tarafından kabul edilir. Ancak bu kabulün sebebi o anda yapılan dua mı yoksa önceki işlediği salih ameller mi olduğu konusunda müfessirler farklı görüşler ileri sürer. İbn Uceybe bu konuyu şöyle açıklar: Hz Yunus daha önceden çok zikreden olmasaydı yahut "*sen yücelerin yücesisin ben zalimlerdenim*"⁵⁴ diyenlerden ya da daha önce namaz kılanlardan olmasaydı elbette kurtulamazdı. O balığın karnında namaz kılmadı fakat daha önce yapmış olduğu salih ameller sebebiyle kurtuldu. Çünkü salih amel

⁴⁹ Bursevi, a.g.e. VII, 486.

⁵⁰ Mekki, a.g.e, IX, 6160.

⁵¹ Bursevi, a.g.e, VII, 487.

⁵² Bursevî, a.g.e, V, 517.

⁵³ *Sen Rabbinin hükmü gelinceye kadar sabret; balık sahibi (Yunus) gibi olma o pek üzgün olarak Rabbine niyaz etmişti.*

29/48

⁵⁴ Enbiya 21/87

sahibinin makamını yüceltir ve ayağı sürçtüğünde ona destek olur.”⁵⁵ Katade onun kurtuluşunun sebebi olarak yaptığı hatanın farkına varıp bunu zulüm olarak nitelemesini ve Allah’ı duasında samimiyetle noksanlıktan tenzih etmesini gösterir.⁵⁶ Semerkandi de bu kurtuluşun, günahın kederinden arınma olduğunu tefsirinde naklederek Hz Yunus’un balığın karnından kurtuluşuna farklı bir boyut katar.⁵⁷

Duanın özü samimiyetin ortaya konulmasıdır. Samimiyetin dillendirilmesidir. Duadaki içtenlik duanın kabulü açısından ismi azam etkisi yapar. Kulun bulunduğu hal kulun samimiyetini en iyi gösteren bir durumdur. Hz Yunus’un balığın karnındaki hali de onun sıdk ve samimiyetini göstermektedir. Bu sebeple onun duasının kabulündeki en önemli iksir, önceki ve sonraki amellerden ziyade duasındaki sıdk ve samimiyetidir. Zira Allah Hz Yunus’un kavminin dua ve tövbelerini de dualarındaki samimiyet sebebiyle kabul etmiştir.⁵⁸ Hz Peygamber bu konuda şöyle buyurmuştur: *Kardeşim Zunnun’un balığın karnında yaptığı dua ile yalvaran kulun duası kabul olur.*⁵⁹

6- Hz Yunus Kıssasının Sembolizm Açısından Değerlendirilmesi:

Hz Yunus kıssasını sembolizm açısından değerlendirmek bu kıssada geçen balığın Hz Yunus’u yutması olayının anlaşılması açısından önem arz eder. Zira bu olayı salt tabiat kanunları çerçevesinde anlamak kolay değildir. Ancak kıssa sembolizm ve tasavvufî hal ve makamlar açısından değerlendirildiğinde anlaşılması daha kolay olmaktadır. Hatta Halk Şairi Yunus’un “çıktım erik dalına anda yedim üzüm”⁶⁰ ifadesi Hz Yunus kıssası ile beraber değerlendirildiğinde daha iyi anlaşılmaktadır. Çünkü tasavvufî hal ve makamlar aklın sınırlarını zorlayan durumlardır.

İbn Arabi Hz Yunus peygamberin kıssasını açıklarken sembolizme yönelerek Hz Yunus’u noksanlıklarla kuşatılan, beden ile perdelenen, azgınlıkların tezahür ettiği uzuvların arasına gönderilen kalbe benzetir. Allah’ın izni olmaksızın bu görevden kaçmasını ise beden gemisine kaçma olarak yorumlar. Bu sebeple onların arasında hissi duygular ile hareket ettiğine işaret eder.⁶¹ Ona göre bu durum da onun (hucbetine) perdelenmesine sebep olur. Bursevi de Te’vilat’ün-Necmiyye’den nakil yaparak Hz Yunus kıssasını sembolizm açısından

⁵⁵ İbn Uceybe, a.g.e, IV,619; Mekki, a.g.e, IX, 6162.

⁵⁶ Şevkânî, et-Teyemî, Muhammed b. Abdullah, **Fethu’l-Kadir**, Beyrut, 1414. III, 497.

⁵⁷ Semerkandi, Ebu’l-Leys Nasr b. Muhammed b. Ahmed b. İbrahim, Bahru’l-Ulûm, II, 439.

⁵⁸ Hazin, Alau’d-Din Ali b. Muhammed b. İbrahim b. Ömer eş-Şeyhî Ebu’l-Hasan, **Lübabü’t-Te’vil Fî Meani’t-Tenzil**, Daru’l-Kütübî’l-İlmiyye Beyrut 1415, II, 466

⁵⁹ Tirmizi, Kitabü’t-Dua, bab, 82, Yunus’un Duası : **إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ** - “Senden başka ilah yoktur. Sen yücesin, ben zalimlerden oldum.”

⁶⁰ Toprak, Burhan, **Yunus Emre Dîvanı**, (Niyazi Misrî, Şerh-i Gazel-i Yunus Entre) İnkılap Kitabevi, İstanbul-1960, s. 209.

⁶¹ İbn Arabi, a.g.e, II, 345.

şöyle değerlendirir: Şerefli olan ruh dünya denizine atıldığında ve onu kötülüğü emreden nefis yuttuğunda, nefis balığını da beden balığı yuttuğunda nefsin tehlikelerinden ruhun kurtulması çok nadirdir. Ancak balığın Hz Yunus'a Allah'ın vahyi gereği zarar vermediği gibi nefiste ilahi gücün korumasındaki ruha dokunamaz. Nasıl ki balığın karnındaki Hz Yunus'a Allah'ın "onu sana yem yapmadım sadece senin karnını onun için emniyetli bir hapishane yaptım" emri gereğince balık Hz Yunus'a dokunamadı. Aynı şekilde nefsin, bedeninin ve dünyanın karanlıklarındaki ruhun kurtuluşu da "senden başka ilah yoktur, sadece sen varsın" yani bu karanlıklarda beni ancak sen koruyabilirsin duası ile Allah'a sığınma ile mümkündür.⁶²

Bu kıssada kulların Allah'ı çok zikretmesi ve övmesi teşvik edilmektedir. Çünkü Hz Yunus'un kalbi nefis balığı tarafından yutulduğunda kurtuluşu Allah'ı zikir ile olmuştur. Her kim rahat anında O'na yönelirse sıkıntı anında onun elinden tutar. Kul tökezlediğinde salih amel kulun kalkmasına yardımcı olur. Kul yıkıldığında salih ameli ona bir dayanak olur.⁶³ Kalbin korunması, dualar ile zinde tutulması zor anlarda dayanıklılığını artırır. Sedef inciye, balık Hz Yunus'u denizin dalgalarından koruduğu gibi kalp de ruhu nefsin saldırılarından korur. Kalp korunursa diğer azalar da korunur. Hadiste vücutta bulunan kalp sağlam olduğunda bütün azaların sağlam olacağı bildirilmiştir.⁶⁴

Sonuç olarak diyebiliriz ki: Biz bu çalışmamızda Hz Yunus kıssasını değişik tefsirlerden inceleyip, farklı boyutlarda nasıl değerlendirildiğini ortaya koyduk. Hz Yunus kıssasının birçok konuya delil olabilecek ipuçlarını kapsadığını belirledik. Bu konulardan özellikle kader gibi kelamî ve kabz, bast, tecrit, fenafillah gibi tasavvufi konuların öne çıktığını gördük. Bu kıssa işlenirken özellikle tövbenin kabul zamanı ve kabul sebebi hususunda farklı görüşlerin belirtildiğini görmekteyiz. Aynı şekilde ahlakî konulardan şefkat konusuna işaret ederek hoşgörü anlayışını öne çıkardık. Tebliğ ve eğitim faaliyetleri yapılırken sinirlenmekten uzak durmanın önemine işaret ettik. Ayrıca Kur'an kıssalarının sembolizm açısından değerlendirilmesinin örneklerini sunarak onların gerektiğinde bu açıdan da değerlendirilmelerinin önemini göstermeye çalıştık.

⁶² Bursevi, a.g.e. V, 517.

⁶³ Busevi, a.g.e, VII, 488; Zemahşerî, Ebu'l-Kasım b. Mahmud b. Amr b. Ahmed, el-Keşşaf an Hakaik-ı Gamaidi'd-Tenzil, Darul'-Kitabi'l-Arabî, Beyrut 1407, IV, 61.

⁶⁴ Buharî, İman, 39.

Kaynakça

- Buharî, Ebu Abdillah Muammer b. İsmail, **el-Camiu's-Sahih**, Çağrı Yay. İstanbul 1992.
- Bursevî , İsmail Hakkı b. Mustafa, **Ruhu'l- Beyan**, Daru'l-Fikr, Beyrut rs.
- Cürcanî, es-Seyyid Şerif Ali b. Muhammed, et-**Tarifât**, Dersaadet, İstanbul 1300.
- Ebu Cafer et-Taberî, Muhammed b. Cerir b. Yezid, **Tarihu'r-Rusul ve'l Mülük**, Darut'Turas, Beyrut 1387.
- Fîrûzâbâdî, Muhammed b. Yakub, **El-Kamusu'l-Muhit**, Müessesetu'l-Arabiyye li't-Tibaati ve'n-Neşr, Beyrut trs.
- Gordon, Thomas, **Teacher Effectiveness Training (Etkili Öğretmenlik Eğitimi)**, Çev., E. Aksay) 11. Basım 2001.
- Hazin, Alau'd-Din Ali b. Muhammed b. İbrahim b. Ömer eş-Şeyhî Ebu'l-Hasan, **Lübabü't-Te'vil Fî Meani't-Tenzil**, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye Beyrut 1415.
- Herevî, Ebû İsmail Abdullah b. Muhammed Ensârî, **Kitabu Menâzil's-Sâirin**, Matbaatu Meahid el-İlmî, Kahire 1908.
- Hucvirî, El-Hucvirî, Ali b. Osman Cüllabî, **Keşfu'-Mahcûb (Hakikat Bilgisi)** (Çev. Süleyman Uludağ) Dergah Yayınları, İstanbul 1982.
- İbn Arabî, Muhyiddin, **Tefsiru Kur'an'ı Kerim** , Daru Yakazati'l-Arabiyye, Beyrut 1968.
- İbn Esir, İzzü'd-Din, Ebu'l-Hasan Ali b. Kerem, **el-Kami'l-Fi't-Tarih**, Tahkik Ömer İbn Abdi's-Selam, Daru'l-Kitabi'l-Arabî, Beyrut 1997.
- İbn Manzur, Ebu'l-Fadl Cemalüddin Muhammed b. Mükrim, **Lisanu'l-Arab**, b. Daru sadr, Beyrut, 1955.
- İbn Sa'd, Ebu Abdillah Muhammed, **Tabakatü'l-Kübra**, Tahkik , İhsan Abbas, Beyrut 1968.
- İbn Uceybe, Ebu'l-Abbas Ahmed b. Muhammed, **el Bahru'l- Medid Fî Tefsiri Kur'ani'l-Mecid**, Kahire 1419.
- İmadü'd-Din, Emevî, **Hayatü'l-Kulüb** (Kûtu'l-Kulûb Kenarında) Daru Sadr, Mısır trs.
- İsfahanî, Ebu'l-Kasım İbn Muhammed er-Ragîb, **El-Müfredat fî Garibi'l-Kur'an**, Şirketü Mektebe Mustafa el-Babi, Mısır 1980.
- Kabakçılı, Osman, **Yöntem ve İçerik Açısından Kuşeyri'nin Letaifu'l-İşarat'ı**, Basılmamış doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir 2002.
- Kelabâzî, Ebu Bekr Muhammed b. İshak, **Et-Taarruf li Mezhebi Ehli't-Tasavvuf**, Ezher Fak. Yay. Kahire 1980.
- Kurtubî, Ebu Abdillah Muhammed b. Ahmed b.Ebu Bekr, **el-Cami Li Akâmi'l-Kur'an**, Daru'l-Kütübi'l-Mısıriyye, Kahire 1964.
- Kuşeyri, Abdu'l-Kerim b. Hevazin b. Abdi'l-Melik, **Letafu'l-İşarat**, Heyetü'l-Amme Mısır, trs. ; **Risale**, (çev. Süleyman Uldağ), Dergah Yay. İstanbul 1978.
- Mekkî, Ebu Muhammed Mekkî b. Ebi Talib, **el-Hidaye ila Bulûgu'n-Nihaye Fi İlmi Meani'l-Kur'an**, Camiatü eş-Şarika 2008.
- Razi, Fahrüddin, Ebu Abdillah Muhammed b. Ömer b. Hasan b. Hüseyin et-Teyemî, **Mefatihü'l-Gayb**, Daru İhyai Türesi'l-Arabî, Beyrut 1420.
- Sadık, Fatma, **Öğrencilerin istenmeyen davranışları ve bu davranışla baş edilme stratejilerinin, öğretmen, öğrenci ve veli görüşlerine göre incelenmesi ve güvengen disiplin modeli temele alınarak uygulanan eğitim programının öğretmenlerin baş etme stratejilerine etkisi**, Basılmamış doktora tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana 2006.
- Semerkandî, Ebu'l-Leys Nasr b. Muhammed b. Ahmed b. İbrahim, **Bahru'l-Ulûm**.
- Şevkânî, et-Teyemî, Muhammed b. Abdullah, **Fethu'l-Kadir**, Beyrut, 1414.
- Tirmizi, Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevre, **el-Camiu's-Sahih**, Çağrı yay. İstanbul 1992. , Burhan, **Yunus Emre Dîvanı**, (Niyazi Misrî, Şerh-i Gazel-i Yunus Entre) İnkılap Kitabevi, İstanbul-1960.
- Zemahşerî, Ebu'l-Kasım b. Mahmud b. Amr b. Ahmed, **el-Keşaf an Hakaikı Gamaidi'd-Tenzil**, Darul'-Kitabi'l-Arabî, Beyrut 1407.